JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA

UPIMAJI WA KITAIFA WA KIDATO CHA PILI

021 **KISWAHILI**

Muda: 2:30 **MAJIBU** **Mwaka: 2020**

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E zenye jumla ya maswali **kumi (10)** .

2. Jibu maswali **yote** .

3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.

4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.

5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.

6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

maktaba.tetea.org
TETEA

Find this and other free resources at http://maktaba.tetea.org
Prepared by Maria Marco for TETEA

SEHEMU A (Alama 15)
UFAHAMU

1. Soma kifungu cha habari kifuatacho kisha jibu maswali yanayofuata:

Jambo moja kubwa katika mambo ya huzuni kwa watu wote sasa lilitokea. Mke wangu mpenzi alishikwa na maradhi, na baada ya muda kidogo wa udhaifu na maumivu akafariki dunia. Utengano huu kati yetu ulitokea baada ya miaka kumi ya kuishi pamoja kwa mapenzi, amani, raha na baraka. Tukio hili lilikuwa pigo kubwa sana kwangu na msiba mkubwa katika nyumba nzima. Marehemu huyu alikuwa tunu ya maisha yangu, tegemeo na mshauri mwema. Alinisaidia katika mambo mengi wakati wa maisha yetu pamoja ambayo yangalinishinda kuyatenda mimi peke yangu.
Sura yake ilikuwa jamali kwa kimo cha kadiri, uso ulikuwa mviringo wa yai, nywele nyeusi za kushuka, paji pana, nyusi za upindi, macho mazuri yaliyokuwa na tazamo juu ya kila kitu kope za kutana, masikio ya kingo yasiyopitwa na sauti ndogo, meno ya mwanya yaliyojipanga vizuri mithili ya lulu katika chaza, ulimi wa fasaha na maneno ya kiada yaliyotawaliwa, midomo imara isiyokwisha tabasamu. Sauti pole na tamu kama wimbo, kidevu cha mfuto katikati yake palikuwa na kidimbwi kidogo. Shingo kama mnara ambayo juu yake paliota kichwa cha mawazo mengi, chini ya shingo mabega yalikuwa kama matawi ya maua, kifua cha madaha, mikono ya mbinu, tumbo jembamba na miguu ya mvungu. Uzuri wake ulikuwa kamili. Kwa tabia alikuwa mwaminifu na mfano wa kuiga katika nyumba.

Wanawake ni wengi kama walivyo wanaume lakini wenye sura kama ilivyoelezwa ni adimu sana kukutana nao duniani. Kabla ya kuoa nililitafuta umbo namna yake muda wa miaka kumi. Kitu nilichokuwa nikitafuta kwa muda wote mwishoni nilikipata, lakini baada ya miaka kumi mingine kilikwenda safari ya watu wasiokurudi na wito usiofika. Mauti yake ya mapema yalikuwa ni msiba na hasara kubwa sana kwangu. Nilishindwa kujizuia kama nilivyotaka, machozi yalinitoka mengi sana na yalikuwa hayazuiliki sababu ya pigo zito lililonijia.

Maswali
(a) Andika kichwa cha habari uliyosoma kwa maneno yasiyozidi matano.
Kifo cha Mke Mpenzi

(b) (i) Ni jambo gani kubwa lililoleta huzuni kwa watu wote lililomtokea mwandishi wa habari hii?
Mke wa mwandishi alifariki dunia baada ya kuugua kwa muda mfupi.

(ii) Ni muda gani mwandishi wa habari hii aliishi na mkewe baada ya harusi yao?
Aliishi naye kwa miaka kumi.

(c) (i) Mke wa mwandishi wa habari hii alikuwa na tabia ya namna gani?
Alikuwa mwaminifu, mshauri mwema, na mfano wa kuigwa katika nyumba.

(ii) Katika aya ya pili mwandishi ana maana gani anaposema uzuri wake ulikuwa kamili?
Anamaanisha kwamba mkewe alikuwa na sifa za uzuri wa sura na tabia kwa viwango vya juu kabisa.

Find this and other free resources at http://maktaba.tetea.org
Prepared by Maria Marco for TETEA

(d) Andika maana ya maneno au vifungu vya maneno kama vilivyotumika katika habari uliyosoma:
(i) Tunu
Maana: Kitu au mtu mwenye thamani kubwa.

(ii) Kimo cha kadiri
Maana: Urefu wa wastani.

(iii) Adimu
Maana: Nadra au wa kupatikana kwa shida.

(iv) Safari ya watu wasiokurudi
Maana: Kifo au safari ya kwenda kaburini isiyo na kurejea.

2. Andika ufupisho wa habari uliyosoma kwa maneno sitini (60).
Mke wa mwandishi alifariki baada ya miaka kumi ya ndoa yenye amani na furaha. Uzuri wake ulikuwa wa kipekee na tabia yake ilikuwa mfano wa kuigwa. Kifo chake kilikuwa pigo kubwa kwa mwandishi ambaye hakuweza kuzuilia machozi kutokana na huzuni kubwa iliyomkumba.

SEHEMU B (Alama 20)
SARUFI

3. (a) Nyambua maneno yafuatayo kwa kutumia kauli ya kutendeana:
(i) Toa - **Toleana**

(ii) Fyeka **- Fyekeana**

(iii) Ondoa – **Ondoleana**

(iv) Piga – **Pigiana**

(v) Lia - **Liliana**

(b) Unda nomino moja tu kutokana na vitenzi vifuatavyo:
(i) Lea - **Malezi**

(ii) Nyoa - **Kinyozi**

(iii) Pika - **Mapishi**

(iv) Cheza - **Mchezo**
(v) Soma - **Msomaji**

Find this and other free resources at http://maktaba.tetea.org
Prepared by Maria Marco for TETEA

4. Bainisha nomino dhahania katika sentensi zifuatazo:
(a) Ugonjwa uliotokea uliua watu wengi.
Nomino dhahania: **Ugonjwa**

(b) Ukosefu wa mvua husababisha njaa.
Nomino dhahania: **njaa**

(c) Anasa huzorotesha maendeleo.
Nomino dhahania: **Anasa, maendeleo**

(d) Mwanafunzi anapofaulu mtihani huwa na furaha kubwa.
Nomino dhahania: **Furaha**

SEHEMU C (Alama 20)
MAWASILIANO NA UTUMIZI WA LUGHA

5. Eleza maana ya istilahi zifuatazo, toa mfano kwa kila maana ya istilahi
(a) Mawasiliano:
(i) Maana: Uwezo wa watu kuwasiliana kwa kubadilishana mawazo au taarifa.
(ii) Mfano: Mazungumzo ya simu kati ya marafiki.

(b) Silabi:
(i) Maana: Sehemu ya neno inayotamkwa kwa pamoja.
(ii) Mfano: Ne-ma (katika neno "Nema").

(c) Lugha:
(i) Maana: Mfumo wa mawasiliano unaotumika kati ya watu.
(ii) Mfano: Kiswahili kinazungumzwa Afrika Mashariki.

(d) Irabu:
(i) Maana: Sauti za herufi zinazotamkwa bila kuzuiwa.
(ii) Mfano: A, E, I, O, U.

(e) Sentensi:
(i) Maana: Kikundi cha maneno kinachoeleza wazo kamili.
(ii) Mfano: Mwanafunzi alisoma kitabu.

6. Tunga sentensi mbili kwa kila neno:
(a) Tai:
- Tai alipaa angani kwa kasi.
- Baba alinunua tai mpya ya shati lake.

(b) Kata:
- Aliamua kukata mkate vipande vidogo.

Find this and other free resources at http://maktaba.tetea.org
Prepared by Maria Marco for TETEA

- Kata yetu ina shule nyingi za msingi.
(c) Kanga:
- Kanga alimkimbia mbwa shambani.
- Mama alinunua kanga nzuri sokoni.

(d) Ulezi:
- Mama alisisitiza malezi bora kwa watoto wake.
- Ulezi wa mtama umeenea sehemu nyingi za Tanzania.

SEHEMU D (Alama 30)
FASIHI KWA UJUMLA

7. Kamilisha methali zifuatazo:
(i) Ukitaka kujua asili ya mwanga … **chunguza giza.**
(ii) Ukitaka kujua raha ya mtu aliyesoma … **uliza wasiosoma.**
(iii) Jina jema … **ni mali isiyopotea.**
(iv) Haraka haraka … **haina baraka.**
(v) Mjukuu si mwana … **lakini ni damu**.

8. Tegua vitendawili:
(a) Gari langu halitumi mafuta - **miguu**
(b) Napigwa faini kosa silijui **- kujikwaa**
(c) Kamba yangu ndefu lakini haifungi kuni - **Barabara/njia**
(d) Ukiona njigi utadhani njege na ukiona njege utadhani njigi - **Popo.**
(e) Nyumba yangu ndogo wapangaji wengi - **kiberiti**

9. Fafanua Mambo matano ya kuzingatia wakati wa kutunga hadithi:

Mambo ya kuzingatia wakati wa kutunga hadithi
I. **Hoja kuu inayobeba ujumbe**
Hadithi inapaswa kuwa na wazo kuu au dhima inayojadiliwa, ambayo inatoa ujumbe muhimu kwa wasomaji au wasikilizaji. Hoja hii kuu inapaswa kuwa wazi na kuendeshwa katika mtiririko wa matukio yote kwenye hadithi. Bila wazo kuu, hadithi inaweza kupoteza mwelekeo na kushindwa kuwavutia wasomaji. Kwa mfano, kama hadithi inalenga kuonyesha thamani ya uaminifu, matukio yote yanapaswa kujengwa kuzunguka ujumbe huo.
II. **Maendeleo ya kiarifu na kiuhakika**
Maendeleo ya hadithi yanapaswa kuwa ya kimantiki na yaliyounganishwa vizuri, yakianza na utangulizi wa kuvutia, kinachoelezea mazingira na wahusika. Kisha, hadithi inapaswa kuendelea kwa kutoa mivutano, migogoro, na hatua za kusisimua hadi kufikia kilele chake. Mwisho wa hadithi unapaswa kufunga vizuri maswali yote na kutoa hitimisho linaloridhisha. Hii inasaidia kuhakikisha kuwa wasomaji wanaendelea kuvutiwa na hadithi hiyo kutoka mwanzo hadi mwisho.
III. **Wahusika wenye sifa za kuvutia**

Wahusika wa hadithi wanapaswa kuwa wa kweli na wenye mvuto. Hii inajumuisha kutoa sifa za kimwili, kihisia, na kitabia ambazo zinawafanya wahusika kuwa wa kipekee na wa kweli. Wahusika wakuu wanapaswa kuwa na changamoto, malengo, na hisia zinazohusiana na wazo kuu la hadithi. Wasomaji wanapoweza kujihusisha na wahusika, inawasaidia kuelewa ujumbe wa hadithi kwa kina.

IV. **Mtindo na mtiririko mzuri wa matukio**

Mtindo wa uandishi na mpangilio wa matukio katika hadithi ni muhimu. Matukio yanapaswa kufuatana kwa utaratibu wa kimantiki, yakihakikisha kuwa kila tukio linajengwa juu ya lile lililotangulia na kuendeleza hadithi kwa njia inayovutia. Pia, mtindo wa lugha unapaswa kuwa wa kuvutia na rahisi kueleweka kulingana na wasomaji walengwa. Maelezo ya kina, mifano, na misemo ya kisanii inaweza kuifanya hadithi kuwa ya kusisimua zaidi.

V. **Lugha fasaha na inayoeleweka**

Lugha inayotumiwa katika hadithi inapaswa kuwa rahisi kueleweka na kufuata kanuni za sarufi. Matumizi ya misemo ya kisanaa, methali, na tamathali za semi kama sitiari, tashbihi, na jazanda husaidia kuongeza mvuto wa hadithi. Lugha pia inapaswa kulingana na hadhira inayolengwa. Kwa mfano, hadithi inayolenga watoto inapaswa kutumia maneno rahisi na mifano ya kueleweka kwa umri wao.

Kwa ujumla, kuzingatia mambo haya kutasaidia kuhakikisha kuwa hadithi inavutia, inaeleweka, na inawasilisha ujumbe kwa ufanisi.

SEHEMU E (Alama 15)

UANDISHI WA INSHA/UTUNGAJI

10. Kwa maneno yasiyozidi kumi (10) mtumie simu ya maandishi dada yako Lulu Mwendokasi wa S.L.P 1012 Mwanza, kumfahamisha kuwa, mama yenu anaumwa. Jina lako liwe Mwasi Mwendokasi.

Kwa maneno yasiyozidi kumi:

Mama anaumwa. Karibu Mwanza haraka. - Mwasi Mwendokasi.

Find this and other free resources at http://maktaba.tetea.org

Prepared by Maria Marco for TETEA